

Lapsiystävällisyyden arviointilomakkeet

Soveltuu: 8-18-vuotiaille, purku max. 30 osallistujaa (viisi 6 hengen ryhmää)

Kesto: 4-6 oppituntia, voi tehdä osissa

Välineet: kyniä ja monistetut lomakkeet vastaamiseen, koontiin paksuja tusseja, lomakekuvat printattavissa A4-kokoisina netissä kiertopistetyöskentelyä varten

Tavoitteet: osallistuva aktiivinen kansalaisuus, tiedonhankintataidot ja datan tulkinta, lapsen oikeudet (ihmisoikeuskasvatus)

OHJEET OHJAAJALLE

A. Jaa lomake (-eet) oppilaalle ja huomioi täyttämässä seuraavaa:

Lapsen elinympäristön lapsiystävällisyyttä kartoittavat lomakkeet pohjautuvat YK:n Lapsen oikeuksien sopimukseen. Tutkittavaksi voidaan valita yksi tai useampi viidestä osa-alueesta (yhteisö, koti, koulu, leikki ja vapaa-aika sekä turvallisuus). Esimerkiksi kouluympäristöä koskevilla lomakkeilla voidaan arvioida koulun lapsiystävällisyyttä ja saada tietoa ja ideoita oppilailta koulun kehittämiseksi. Näin nuoret pääsevät osallistumaan koulun tai esimerkiksi kunnan kehityshankkeisiin. Jotta lapset ja nuoret täyttävät lomakkeet tosissaan, heitä voisi motivoida tietää, että samoja asioita koulu voi kysyä myös vanhemmilta (otos riittää), joilta saadaan ehkä ihan erilaiset tiedot! Lasten näkökulma otetaan huomioon erillään vanhempien vastauksista. Siksi on tärkeää, että jokainen vastaa lomakkeeseen omien kokemuksiansa perusteella eikä hiisku vastauksistaan kavereille tai kotiväelle. Kysely on hyvä tehdä nimettömänä.

1. Ohjaajan on hyvä varmistaa ennen lomakkeiden täyttämistä, että kaikki ymmärtävät lomakkeen kysymykset, siksi ne käydään ohjaajan johdolla läpi. Tämän voi tehdä yhteisesti esimerkiksi lomakkeiden jakamisvaiheessa. On hyvä muistuttaa, ettei tehtävässä ole oikeita tai väriä vastauksia. Tarpeen mukaan voidaan myös määritellä vieraat käsitteet

esim.

Yhteisö = naapurusto tai alue, jossa vietetään aikaa työn/koulupäivän jälkeen.

Käymälä = WC

2. Lomakkeen vastaussymbolit on myös hyvä käydä läpi:

= Asia ei juurikaan totta (muistuttaa nollaa)

= Asia toisinaan totta ("Ainakin joka kolmas kerta/ toistuvasti kuitenkin...")

= Asia lähes aina totta

HUOM! Yläkoululaisilla yksi symboli enemmän.

3. Tärkeää on, että osallistuja täyttää lomakkeen itsenäisesti, omien kokemustensa pohjalta. Lomake voidaan antaa täytettäväksi koulupäivän jälkeen kotiinkin kunhan perehdytys on tehty kunnolla. Lomake tuodaan kouluun tuloksien koontipäivään mennessä. Oppilaat pitävät lomakkeen itsellään jos niihin ei kirjata omia nimiä.

B. Tulosten koonti ja tulkinta ryhmittäin (esim. luokittain, 2 x kaksoistunti + keskustelukerta)

1. Kiertopistetyöskentelyn valmistelu (20 min)

Lomakkeet suurennetaan julisteiksi seinille. Extranetistä kuvat voi printata A4 koossa ja kiinnittää julistepaperiin, symbolit ja sarakeviivat (ks. mallikuvaa 1 s. 2) voi itse piirtää jättäen muut tekstit pois. Näin pienetkin oppilaat pysyvät oikeassa kohdassa kiertopistetyöskentelyssä ja juliste näkyy keskustellessa aivan luokan taakse asti. Julisteet on hyvä kiinnittää tarpeeksi kauas toisistaan ruuhkan välttämiseksi kiertopistetyöskentelyssä (tässä kohta 3.) sekä numeroida esim. 1,2,3,4... Jos ripustaminen ei ole mahdollista, julisteet tulisi asettaa kaikkien nähtävälle pöydälle tai lattialle, josta ohjaaja voi nostaa ne ylös läpikäyntivaiheessa.

2. Henkilökohtaisten vastausten läpikäyntiä vastaajien kanssa (1 oppitunti)

On tärkeää, että osanottajat punnitsevat vastaustaan vielä kerran ennen kiertopistetyöskentelyn alkamista. Vastaajilla on jokaisella täyttämänsä lomake edessään. Ohjaaja käy nopeasti läpi lomakkeen kysymykset isolta julisteelta ja selittää kysymykset vielä kerran. Isompien (12-18v.) kanssa voi edetä nopeammin. On hyvä muistuttaa, ettei tehtävässä ole oikeita tai väriä vastauksia, mutta vastauksen tulee olla oma. Ohjaajan on hyvä katsoa, että ei istuta aivan parhaan kaverin vieressä matkimisen vuoksi. Tässä vaiheessa saa vielä vaihtaa mielipidettään, mikäli huomaa ettei ole ymmärtänyt kysymystä oikein vastausvaiheessa.

3. Vastausten kokoaminen kiertopistetyöskentelyn avulla (1 oppitunti)

Kun kysymykset ja vastaukset on käyty läpi, annetaan vastaajille eriväriset kynät (esim. tytöille vihreät ja pojille punaiset, ks. mallikuva 1). Jaa oppilaat noin 5 hengen ryhmiin. Ryhmät jakaantuvat seinillä/fläppitauluilla olevien julisteiden kohdalle. Ohjaaja voi

ryhmitellä vastaajat myös niin, että parhaat kaverukset eivät aloita samalta julisteelta vastaamista. Näin he pysyvät koko kiertopistetyöskentelyn eri pisteissä. Oppilaat kirjaavat vastauksensa seinällä olevaan julisteeseen esimerkiksi x-merkillä (ks. Mallikuva 1). Vastausmerkin on hyvä olla tarpeeksi iso. Lisäksi on hyvä, että ohjaaja äänimerkillä ilmoittaa, milloin vastausaika alkaa olla loppuillaan ja valmistaudutaan siirtymään seuraavalle julisteelle.

Mallikuva 1. Kiertopistetyöskentelyn vastauksia

	Minun turvallisuuteni X= tytöt X= pojat	 Ei juurikaan totta	 Toisinaan totta	 Lähes aina totta	Kommentit
	1. Minulla on turvallinen olo liikenteessä omassa yhteisössäni	XXX XXX XXX XXX XXX	XXX XXX XXXXXX XXX XXX XXX	XX XXXX X	<i>Liikenne on suurin ongelma koulujen lähellä.</i>
	2. Hengittämäni ilma on puhdasta eikä saa minua yskimään.	XX XXX XX	XXX XX	XXX	<i>Ilma on erityisen huono kuumina päivinä.</i>
	3. Minulla on turvallinen olo, vaikka olisin yksin ja poissa kotoa.	XXX XXX XXX XXXX XX XXX	XXX XXX XXX XXX	XXX XXX XXX XXX XXX XXX XX	<i>Tytöt eivät oikein ymmärtäneet tätä väitettä, koska he eivät mene yksin ulos.</i>
	4. Jos joku yrittäisi satuttaa minua kun olen poissa kotoa, joku aikuinen tulisi auttamaan minua.	XXX XX	XXX XXX XXX XXX XXX XXX	XX XXX XX	<i>Pienemmillä lapsilla vaikeuksia ymmärtää.</i>

Julisteisiin kirjautuvat vastaukset saavat varmasti aikaan keskustelua osanottajien kesken, sillä he huomaavat vastauksissa yhtäläisyyksiä ja eroja. Ohjaajan tulisi valvoa prosessin virheettömyyttä ja kirjata spontaanit keskustelut kommentit -kohtaan. Tällaiset huomiot voivat olla hyödyksi myöhemmin, kun tietoja analysoidaan ja niitä käydään läpi.

Ohjaajat voivat käyttää kommenttisaraketta merkitäkseen muistiin väitteiden synnyttämät keskustelut. Esimerkiksi jos väite ei kosketa yhteisöä tai jos osanottajat eivät ymmärrä väitettä, tee tästä merkintä. Tai jos osanottajat alkavat väitellä esimerkiksi julkisten vessojen puhtaudesta, tästä voi tehdä muistiinpanon kommenttitaatikoon.

HUOM!! Lasten ja nuorten arviointilomakkeiden viimeisellä sivulla on henkilökohtaisempia kysymyksiä, joten tämä sivun koonti on syytä tehdä luottamuksellisesti ilman käsittelyä ikätovereiden edessä. Tästä koonnista tulisi tehdä sellainen, että yksittäinen vastaaja ei joudu luokassa valokeilaan. Kasvattajat voivat tehdä itselleen ilmeisemmän koonnin.

4. Koottujen vastausten havainnollistaminen (1 oppitunti)

Kun kaikkien osanottajien vastaukset on koottu esille, voidaan etsiä vastauksista yhtäläisyyksiä ja eroja: joidenkin väittämien kohdalle on saattanut tulla enemmän merkintöjä kuin toisten. Ympyröi jokaisesta kysymyksestä väittämäsarakkeen kohdat, joissa on eniten vastauksia. Vastaukset heijastavat mielipiteitä siitä, mitkä ovat lasten suurimmat ongelmat ja huolenaiheet. Vaikka prosessin tässä vaiheessa ei ole tarpeen tehdä lopullisia laskelmia, osanottajat ymmärtävät tiedoissa esiintyviä yhtäläisyyksiä helpommin yksinkertaisten laskentojen kautta.

Tietoja voi tulkita esimerkiksi keskittymällä väitteisiin, joista ryhmä on samaa mieltä tai erimieltä. Hajaantuneista mielipiteistä keskustelemalla voi saada arvokasta tietoa. Voit merkitä "V" niiden väitteiden kohdalle, joista osanottajat ovat yhtä mieltä ja "X" niiden kohdalle, joista he ovat eri mieltä (ks. mallikuva 2).

Ohjaaja käy läpi vastaukset vastaajien kanssa alla olevan esimerkin mukaan (mallikuva 2). Ohjaaja voi arvioida, onko tarpeen käydä läpi kaikki tulokset vai vain osa niistä tarkemmin. Ohjaaja tiivistää tulokset ja tulkitsee ne auki oppilaille esimerkiksi toteamalla: "Väitteen 'käyn koulu' kohdalla useimmat teistä ovat valinneet 'yleensä totta.' Tämä tarkoittaa, että useimmat teistä käyvät koulu."

Mallikuva 2. Vastausten havainnollistaminen

	Minun turvallisuuteni	Ei juurikaan totta	Toisinaan totta	Lähes aina totta	Kommentit
	1. Minulla on turvallinen olo liikenteessä omassa yhteisössäni X	XXX XXX XXX X	XXX XXX	XXX XXX XXX	Liikenne on suurin ongelma koulujen lähellä.
	2. Hengittämäni ulkoilma on puhdasta eikä saa minua yskimään. V	XXX XX	XXX XXX XXX XXX	XXX	Ilma on erityisen huono kuumina päivinä.
	3. Minulla on turvallinen olo, vaikka olisin yksin ja poissa kotoa. V	XXX XXX XXX	XXX XXX XXX XXX XXX	XXX XXX	Tytöt eivät oikein ymmärtäneet tätä väitettä, koska he eivät mene yksin ulos.
	4. Jos joku yrittäisi satuttaa minua kun olen poissa kotoa, joku aikuinen tulisi auttamaan minua. V	XX	XXX XXX XX	XXX XXX X X X X	Pienemmillä lapsilla vaikeuksia ymmärtää.

5. Vastauksista keskusteleminen (1-2 oppituntia)

Seuraavaksi keskustellaan asioista, joista ryhmä on samaa mieltä, ryhmä on tunnistanut ongelmiksi tai josta ryhmän mielipide on ollut hyvin hajanainen. Osallistujat saavat keskustella jokaisesta asiasta vähän syvällisemmin, jotta saadaan selville, mistä syistä joku on voinut valita juuri tietyn vastauksen. Keskustelun päätteeksi ryhmän tulisi tunnistaa yksi tai kaksi erityistä ongelmaa/haastetta, joihin yhteisön pitää tarttua. Kirjaa ne ylös.

Tee muistiinpanoja ryhmän keskustelusta ja kirjaa ne isolle paperille (mallikuva 3). Kirjoita lyhyt kuvaus osanottajien esille tuomista väitteistä (esimerkiksi "käymälät") ja jätä laatikkoon tilaa kirjataksesi siihen myöhemmin myös ongelman syitä ja seurauksia.

Mistä asioista olemme yhtä mieltä?	Miksi?
- kouluun käveleminen on vaarallista	- koulun läheisyydessä on vilkkaita katuja ja paljon autoja

Mistä asioista olemme vahvasti eri mieltä?	Miksi?
- käymälät	- pojille ongelma on niihin pääseminen - tytöille ongelma on käymälöiden siisteys

Keskustelujen aikana osanottajat saattavat haluta vaihtaa vastauksiaan. On tärkeää antaa osallistujien vaihtaa mielipidettään, koska he ovat voineet aiemmin tulkita väitteen väärin tai he ovat oppineet asiasta lisää kuunnellessaan muita. He saavat vaihtaa vastaustaan, mutta heitä tulee muistuttaa siitä, että he tekevät valinnan omasta halustaan, eivät matkiakseen kavereita. Kysy osanottajilta, miksi he ovat muuttaneet mielipiteensä ja tee tästä merkintä.

Prosessin aikana saadaan kerättyä paljon laadullista tietoa yhteisön kohtaamista haasteista ja niiden syistä. Sen lisäksi, että ohjaaja kerää vastaukset lomakkeisiin ja julisteisiin, hänellä voi olla avustaja, joka kirjaa ylös keskustelun pääasioita. Vaihtoehtoisesti joku osanottajista voi pitää kirjaa keskusteluista. Nämä tiedot tulisi kerätä järjestelmällisesti jokaisesta ryhmätapaamisesta (esim. pienet oppilaat, luokkaryhmät, vanhemmat). Tämä auttaa analysoimaan tietoa kokonaisuutena, tarkastelemaan eroja ryhmien välillä sekä selittämään lapsen oikeuksien tilaa yhteisössä. Tiedot tulevat olemaan hyödyksi ohjaajalle, kun hän kirjoittaa tuloksista yhteenvetoa ja valmistele jonkin muotoista koko yhteisön tapaamista esim. koulun salissa.

C) Tärkeimpien asioiden listaaminen (1-2 oppituntia)

Kun vastauksista on tunnistettu suurimmat ongelmat ja niiden syistä on keskusteltu, voidaan yhdessä pohtia, mihin ongelmiin tulee tarttua ensimmäiseksi. Voit ehdottaa erilaisia kriteerejä, joilla ongelmat voidaan asettaa tärkeysjärjestykseen. Luettelo voidaan tehdä esimerkiksi sen perusteella, mikä asia on ryhmälle tärkein tai mikä haaste olisi helpoin ratkaista. Pyydä sitten osanottajia asettamaan väitteet järjestykseen allekkain niin, että ensimmäiseksi tulee haaste, jota lähdetään ratkaisemaan ensimmäiseksi ja ja voidaan jo ideoida keinoja, ketä ja miten pitäisi kontaktoida, jotta asiaan saadaan muutos. Tämän tehtävän myötä ryhmä oppii huomaamaan, että he voivat osallistua ongelmien esiintuomiseen ja voivat kyselyn avulla koota yhteisölle tärkeää tietoa siitä, mitä lasten hyvinvoinnin ja lapsen oikeuksien toteutumisen eteen voidaan tehdä. He saavat tunteen, että ryhmänä he voivat vaikuttaa ja omien mielipiteiden esiintuomisesta kyselyn avulla on oikeasti hyötyä.

D) Tulosten vieminen käytäntöön (1-2 oppituntia)

Lopuksi pidetään yhteisökokoontuminen, jossa mukana ovat kaikki kyselyyn osallistuneet lapset ja nuoret. Halutessanne voitte kutsua mukaan myös oppilaiden vanhempia, etenkin jos olette pitäneet lasten ja vanhempien yhteisen työpajan (ks. alla tähdellä merkitty *). Kokoontumisessa päätetään, mitä tuloksia toimitetaan eteenpäin ja kenelle, esim. hallinnonalan päättävien elinten ja median tietoon (esim. koulussa oppilaskunta, opettajien kokous, rehtori ja johtokunta ja kunnassa paikallinen kaupunginosaan elin, edustaja, lautakunta, kunnanjohtaja). Kun toimintasuunnitelmasta ollaan yhtä mieltä, tehdään sen edellyttämät toimenpiteet ja seurataan niiden etenemistä esim. kysytään onko asiaa käsitelty koulun johtokunnassa/ kunnan jossain lautakunnassa. Jos asia ei etene, on siihenkin hyvä saada kuulla perustelut. Erityisen tärkeää olisi saada joku uutisoimaan ja julkistamaan tulokset, jotta keskustelu jatkuu ja asioita viedään eteenpäin. Lasten ja nuorten kanssa voi tehdä tiloihin lööppejäkin asioista.

LOPUKSI

Keskusteluissa (kohdat 6-7) ohjaajan on hyvä kertoa nuorille, mihin YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen kohtaan eli ihmisoikeuteen puheena oleva asia liittyy (esim. lapsella on oikeus laadukkaaseen koulutukseen, henkiseen ja fyysiseen turvallisuuteen, lapsen etu tulisi näkyä päätetyissä asioissa, lapsen tulisi saada osallistua ja häntä kuulla hänen elämänsä liittyvissä asioissa kuten kouluopiskelussa). Tarkoitus on huomata, jos jokin lapsen oikeus ei ympäristössä toteudu. Lapsen oikeudet ovat nimenomaan hyvän elämän ja kestäväen tulevaisuuden mahdollistavia perusasioita, joiden pitäisi olla kunnossa niin aikuisilla kuin lapsilla. Näin voidaan rakentaa turvallista maailmaa. Lyhennetyt lapsen oikeuksien sopimukset mieluiten oppilaiden tekeminä olisi hyvä olla näkyvissä joka tilassa, joissa lapsia ja nuoria oleskelee. Erilaisia malleja löytyy osoitteessa www.unicef.fi/globaalikasvatusmateriaalit.

*)Vaihtoehtoinen käsittelymuoto: Lasten ja vanhempien omaelämäkerrallinen työpaja

Hyvä keino saada lapset ja vanhemmat keskustelemaan siitä, mitä lapsuus on nyt ja mitä se on ollut vanhempien ollessa lapsia, on antaa vanhempien tehdä samat arviointitehtävät, jotka lapset ovat tehneet. Pieni ryhmä (otos) yhteisöön kuuluvia aikuisia voidaan kutsua täyttämään lomakkeet. Täyttäessään niitä heidän tulee muistella aikaa, jolloin he olivat 8–12-vuotiaita tai 13–18-vuotiaita (Aikuisilla siis samat lomakkeet kuin nuoret täyttivät, jotta vertaaminen onnistuu!). Vastauksia on hedelmällistä katsoa yhdessä, sillä niistä näkee, miten maailma ehkä on muuttunut. Erityisesti lapset saavat näin käsitystä yhteiskunnallisista muutoksista. Keskusteluista voi saada arvokasta tietoa siitä, onko yhteisö kehittynyt vai taantunut "lapsiystävällisyydessä". Lisäksi tämä voi kannustaa aikuisia osallistumaan enemmän yhteisön kehittämiseen. Prosessilla voi olla myös lapsia ja vanhempia yhdistävä positiivinen vaikutus. Puhumalla omasta lapsuudestaan aikuiset voivat käsitellä vaikeita asioita tasa-arvoisesta näkökulmasta lapsen kanssa.

© Suomen UNICEF ry